

แวดวงวิจัย มข.

Research Notes

ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Center for Research on Plurality in the Mekong Region

ในกระแสการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางวัตถุ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี งานวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งให้ความสำคัญแก่การอธิบายวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง ระบบคิด ระบบคุณค่า และอุดมการณ์ที่ชุมชนได้กลั่นกรองและสืบทอดต่อเนื่องกันมา มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรมนั้น นักวิจัยพึงตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือความเป็นพหุลักษณะของสังคมกลุ่มต่างๆ ความไม่เข้าใจหรือการไม่เคารพวัฒนธรรมพื้นถิ่น (local culture) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งภายในชาติ เช่น ความขัดแย้งในเรื่องสิทธิพลเมืองหรือสิทธิชุมชน ความขัดแย้งระหว่างชาวเมืองและคนท้องถิ่น นักธุรกิจกับเกษตรกร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังอาจเป็นสาเหตุของกรณีความขัดแย้งระหว่างประเทศได้

แนวคิดเรื่อง พหุนิยม (plurality) เป็นแนวคิดใหม่ในทางสังคมศาสตร์ ที่เปิดประเด็นให้คนในสังคมตระหนักถึงลักษณะอันหลากหลายของสรรพสิ่งที่อยู่ร่วมกันในสังคม คือความแตกต่างของชนชั้นวิชาชีพ ความคิด อุดมคติ และวิถีชีวิต ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดแนวคิดพหุนิยม (pluralism) คือการยอมรับความหลากหลายของเชื้อชาติและวัฒนธรรม เคารพสถาบันต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มต่างๆ ให้ความสำคัญแก่กลุ่มวัฒนธรรมย่อย (subcultures) และยอมรับอัตลักษณ์ที่หลากหลาย ซ้ำซ้อน (multiple identities) ของกลุ่มคน จึงเชื่อได้ว่าการศึกษาสังคมในเชิงพหุลักษณะ หรือ พหุนิยม จะเป็นแนวทางที่ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในสังคมได้

ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน มีพื้นที่เชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ได้แก่ ทางตอนใต้ของประเทศจีน ประเทศพม่า ลาว เวียดนาม และเขมร กลุ่มประเทศเหล่านี้ นอกจากจะมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาอย่างยาวนานแล้ว ยังมีลักษณะของการเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่ความเป็นสังคมสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งมีความซับซ้อน และความหลากหลายของวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มชน

โดยเหตุที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นประตูเปิดสู่ภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะนักวิจัยของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงเห็นเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น จะต้องเสริมความเข้มแข็งให้แก่การวิจัยในด้านนี้ โดยการนำแนวคิดพหุนิยม (Pluralism) มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาการทำความเข้าใจรากฐานทางวัฒนธรรม ภาษา และระบบความคิด การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของคนในแต่ละสังคม ความเข้าใจอันดีต่อกัน ขจัดอคติความเป็นชาตินิยม ซึ่งเป็นที่มาของความขัดแย้งและกรณีพิพาทระหว่างประเทศ ดังที่ปรากฏอยู่เนือง ๆ ผลของการวิจัยสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง จึงไม่เพียงแต่จะให้ฐานข้อมูลรายงานการวิจัยและสิ่งตีพิมพ์ที่เป็นเพียงรูปธรรมเท่านั้น คุณค่าเอนกอนันต์ที่จะได้รับก็คือ ทักษะที่ถูกต้องเกี่ยวกับคนในชาติต่างๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เป็นการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน นำไปสู่ความร่วมมือระหว่างประเทศ ทั้งในด้านวิชาการและการพัฒนา

วิสัยทัศน์

ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นศูนย์วิจัยสังคมและวัฒนธรรมของประเทศลุ่มน้ำโขง ที่ได้รับการยอมรับในระดับภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

พันธกิจ

ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีพันธกิจหลัก 3 ประการ ดังนี้

1. ดำเนินการวิจัยพหุลักษณะของกลุ่มสังคมในลุ่มน้ำโขง ใน 3 ประเด็นหลัก คือ พหุลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Pluralism) พหุลักษณะทางภาษา (Linguistic Pluralism) และพหุลักษณะทางนิเวศน์และการจัดการทรัพยากร (Ecological Pluralism)

2. พัฒนาการวิจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่มีเอกลักษณ์ของภูมิภาคเอเชีย

3. เผยแพร่ข้อมูลบริการวิชาการและพัฒนาเครือข่ายการวิจัย

เป้าหมาย

ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง ในระยะแรกมีระยะเวลา 5 ปี (2546-2550) เน้นการวิจัยสังคมและวัฒนธรรมในประเทศลุ่มน้ำโขง 6 ประเทศ ได้แก่ จีนตอนใต้ พม่า ไทย ลาว เขมร และเวียดนาม โดยศึกษาในเชิงพหุลักษณะ ควบคู่ไปกับการนำเสนอแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่างกัน จึงได้เป้าหมายที่สอดคล้องกับพันธกิจ 3 ประการ ดังนี้

เป้าหมายที่ 1 เพื่อพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการสร้างความร่วมมือกับประเทศลุ่มน้ำโขง โดยผลิตผลงานวิจัยและฐานข้อมูล

เป้าหมายที่ 2 เพื่อพัฒนาการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่มีเอกลักษณ์ของภูมิภาคเอเชีย

เป้าหมายที่ 3 เพื่อเผยแพร่ผลการวิจัยโดยการตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการและจัดประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ

กลยุทธ์การดำเนินงาน

1. กำหนดกรอบแนวคิดและทิศทางวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

2. เชื่อมโยงการวิจัยกับการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา

3. สร้างเครือข่ายการวิจัยทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ

4. แสวงหาแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยจากภายนอก

5. เผยแพร่กรอบแนวคิด โดยผลิตสิ่งพิมพ์และตีพิมพ์ผลการวิจัย

ในด้านการวิจัย ศูนย์ฯ ได้กำหนดกรอบการวิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง ในชุดโครงการวิจัย 5 ชุดโครงการดังนี้

1. ชุดโครงการวิจัย การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำโขงเชิงบูรณาการ

2. ชุดโครงการ วัฒนธรรม ไทย - ลาว

3. ชุดโครงการ ความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน

4. ชุดโครงการ ประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำโขง

5. ชุดโครงการ พหุวัฒนธรรมอีสาน (ระดับบัณฑิตศึกษา)

6. ชุดโครงการ ภูมิปัญญาลุ่มน้ำโขง (ระดับบัณฑิตศึกษา)

7. ชุดโครงการ ทรัพยากรชายฝั่งโขง (ระดับบัณฑิตศึกษา)

การประเมินผลสำเร็จของโครงการ

สรุปผลการดำเนินงานของศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขงตั้งแต่จัดตั้ง จนถึงสิ้นปีงบประมาณ 2548 (30 กันยายน 2548) ได้สนับสนุนโครงการวิจัย 47 โครงการ จัดการประชุมสัมมนา 18 ครั้ง ได้แก่ จัดประชุมสัมมนาระดับนานาชาติ 1 ครั้ง จัดสัมมนาวิชาการ 14 ครั้ง จัดประชุมเชิงปฏิบัติการระดับนานาชาติ 1 ครั้ง จัดประชุมเชิงปฏิบัติการระดับภูมิภาค 1 ครั้ง และจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการระดับชาติ 1 ครั้ง มีจำนวนนักวิจัยและนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่เพิ่มขึ้นภายใต้ศูนย์ฯ

จำนวน 62 คน

นอกจากนี้ ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขงได้จัดทำสิ่งพิมพ์ออกเผยแพร่ ได้แก่

- หนังสือ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลงานจากโครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนในการทำวิจัยจากศูนย์ฯ

- วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง (Journal of Mekong Societies) ซึ่งมีกำหนดออกทุก 4 เดือน ที่รวบรวมบทความคุณภาพที่ศึกษาเกี่ยวกับลุ่มน้ำโขงในหลายด้าน เช่น ประวัติศาสตร์ ภาษาและวรรณกรรม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สารสนเทศ การสื่อสาร สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

- จดหมายข่าว บอกเล่าความเคลื่อนไหวของศูนย์ฯ และบทความหรือเรื่องเล่าที่น่าสนใจในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

- เว็บไซต์ของศูนย์ฯ ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์ฯ ผลงานวิจัยที่ดำเนินการภายใต้ศูนย์ฯ และข่าวประชาสัมพันธ์อื่นๆ ที่ URL: www.plurality.net

- แผ่นพับ แผ่นปลิว ป้ายประชาสัมพันธ์ ผลงานและการดำเนินงานของศูนย์ฯ

- นอกจากสิ่งพิมพ์แล้ว มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ฯ ณ งาน KKU Innovation เป็นประจำทุกปี และมีนิทรรศการภาพถ่ายเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทย-ลาว จำนวน 4 ครั้ง

ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มุ่งผลิตผลงานทางวิชาการ จัดตีพิมพ์วารสาร และจะยกระดับคุณภาพวารสารให้เป็นวารสารระดับนานาชาติ ที่เป็นสื่อกลางของนักวิชาการในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงต่อไปในอนาคต และสร้างระบบการพัฒนาคุณภาพของงานวิจัย โดยการพัฒนาศักยภาพของนักวิจัย และกระตุ้นให้มีการเผยแพร่ตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารระดับนานาชาติให้มากขึ้น